

Les trobairitz , poetesses occitanes en la literatura europea.

Cristí Josep Luna i Pavia

I.E.S Mediterrània de Castelldefels

1. Introducció

a) Justificació:

Encara que la llengua occitana només és curricular dintre del marc legislatiu de l'ensenyament a la comarca de La vall d'Aran , des de fa uns dies s'ha millorat el seu reconeixement a Catalunya, i arran el reconeixement, tots els occitanoparlants de Catalunya tenen el dret de ser atesos en la seva llengua en qualsevol administració territorial que depengui de la Generalitat.

Evidentment aquesta no és la justificació per poder plantejar una unitat didàctica dedicada a les trobairitz, ben al contrari la seva justificació rau en el fet que aquestes literates són precursors de la poesia catalana dels segles posteriors, arribant la seva influència fins al segle XVI i pot ser posteriors si cerquem textos participants en els renovats Jocs Florals dels segles XIX i XX.

b) Marc curricular i ubicació :

Penso que aquesta unitat didàctica perfectament es podria situar dintre de la programació del tercer de ESO, on es presenta la necessitat d'introduir la poesia catalana com a part de la coneixements literaris necessaris per prepara l'alumnat per a estudis posteriors, i també per donar a conèixer els valors estètics del llenguatge i de la poesia , així com per a apropar els alumnes al coneixement de les autores i autors que conformen el conjunt de la poesia catalana.

c) Criteris :

El criteri bàsic per poder avaluar l'assoliment dels continguts d'aquesta unitat passa pel fet que l'alumnat sigui capaç objectivament d'explicar la presència de les poetes al llarg de la història de la Literatura. I també que siguin capaços d'analitzar textos poètics a la fi d'aquesta unitat.

d) Bases prèvies:

Necessàriament per poder aprofundir en els conceptes poètics i en la poesia trobadoresca , caldrà que els alumnes hagin assimilats certs conceptes històrics i puguin situar les trobairitz dintre el conjunt de la literatura i la història europeu i alhora catalana de manera que entengui la relació de proximitat entre Catalunya i Occitània. En el cas de no tenir aquests coneixements caldria una introducció històrica i literària de l'alumnat.

e) Enfocament:

Bàsicament la idea de la unitat consisteix en aprofitar el fet de que s'ha d'explicar la poesia i els conceptes poètics en general per introduir la importància de les dones en la literatura des de temps remots per a l'alumnat i poder trencar alguns dels clixés masculistes, com ara el de que durant l'edat mitjana, els homes hi realitzaven totes les activitats culturals i intel·lectuals mentre les dones hi eren a la llar sense fer res d'interessant , a més permetrà descobrir que les dones eren membres actius en els processos amorosos i no elements passius i decoratius. També intentarem fer entendre als alumnes els processos de silenciament de les dones conegudes per part d'una societat patriarcal que sempre acaba eliminant les dones creadores dels llibres d'història. Açò s'intentarà fer mitjançant l'aproximació dels alumnes al textos dels les

trobairitz , la seva comparació amb textos dels trobadors i amb textos de poetesses modernes del català.

2) Objectius:

- a- Llegir en veu alta i de manera expressiva diversos poemes de les Trobairitz del segle XII, de trobadors i de poetesses catalanes actuals.
- b- Conèixer i valorar l'obra de les poetesses , especialment les catalanes.
- c- Copsar i aprendre els conceptes poètics bàsics (mètrica , rima, ...) , així com els conceptes elacionats amb
- d- Treballar l'expressió oral i escrita dels textos poètics.
- e- Conèixer i valorar valors de la coeducació i la discriminació patida per raó de sexe de les autores en general.
- f- Reforçar i ampliar el vocabulari no sexista.

3) Continguts :

- a- Totes les composicions de les Trobairitz a través de les actualitzacions al català fetes per Alfred Badia per al llibre "Les Trobairitz" de Magda Bogin.
- b- Algunes composicions de trobadors en occità i català medieval, però actualitzades.
- c- Els conceptes relacionats amb "L'amor cortés" a través dels llibres de català de Batxillerat.
- d- Poemes de la Maria Mercè Marçal, la Clementina Arderiu i altres poetes modernes.

4) Competències bàsiques :

- Artística i cultural.
- Autonomia i iniciativa personal.
- Interacció amb el món físic.
- Tractament de la informació i competència digital.
- Comunicació lingüística i audiovisual.
- Social i ciutadana.

5) Seqüència d'activitats :

Les sessions estan indicades amb una lletra i dintre de cada sessió els números ens indiquen la subdivisió de la sessió en més d'una activitat.

a) Avaluació inicial :

a.1) En aquesta activitat intentaria esbrinar a través d'un full d'activitats amb preguntes sobre els conceptes bàsics de la poesia (rima, mètrica , recursos, ...) quins són els que coneixen i quins no , també intentaria esbrinar que saben sobre autores de poesia de qualsevol època i llengua, i què saben sobre autores de poesia, per últim demanaria si els interessa saber més sobre els temes plantejats i les raons que tenen per voler saber més o no.(25 minuts). L'activitat seria individual.

Les preguntes serien del tipus :

- Saps què és rima assonant?
- Quan rimen els versos?
- Saps si en poesia s'ha de mesurar les síl·labes del versos?
- Què és una estrofa?
- Què entens tu que diferencia un text normal d'un text poètic?
- Saps el que és una metàfora , una comparació , una hipèrbole, ...?
- Quin recurs sintàctic és l'encavallament , l'hipèrbaton , ...?
- Què són versos masculins i versos femenins?
- Coneixes alguna autora de poesia o de narrativa en català?
- I en altres llengües?
- Saps qui és Clementina Arderiu, Mercè Rodoreda, ...?

a.2) Posada en comú de les respostes per grup petits tres o quatre alumnes , s'hauria de reelaborar les respostes per part de tots els alumnes i rectificar la fitxa individual. (15 minuts)

a.3) Valoració de la quantitat de respostes donades entre tota la classe i petita discussió dirigida pel docent sobre els resultats, després es faria una posada en comú a través de llegir les preguntes per veure si l'alumnat coneix quelcom del que se'ls ha demanat en el full. En els punts on no hi hagi cap resposta per part de l'alumnat a més de fer l'explicació el docent ens servirà per saber on haurem de parar més atenció quan fem les explicacions de la unitat, ja que són conceptes nous que mai no han vist o entés. (20 minuts).

b) Què és poesia i què cal saber?

b.1) Explicació magistral dels conceptes bàsics de la poesia, l'alumnat haurà de còpiar si cal els conceptes més importants i els exemples més aclaridors per poder aprendre i entendre els conceptes (rima, composició, mètrica, ...). Explicació sobre la història de la Literatura general i especialment sobre la poesia per arribar a veure el procés de discriminació que han patit les literates per raó de sexe. (30 minuts)

b.2) Pràctica de la rima i la mètrica sobre el poema "Joia i jovença em fan gaudir" de la Comtessa de Dia. Primer amb l'ajuda del professor i després posant-lo en comú entre tota la classe. (30 minuts)

Joia i jovença em fan gaudir

Joia i jovença em fan gaudir,
 Joia i jovença gaudia.
 Doncs mon amic m'enllepolí
 Jo també sóc llepolia.
 No em farà traïdoria,
 Perquè jo mai no el vaig traïr,
 I sempre de cor l'amí
 Haig de ser la seva aimia.

Que seva em fes jo prou volguí
 qui val tant com jo volia.
 Si, mercè a Déu, me'n alegrí,
 Vull que Ell li doni alegria.
 Si doncs jo no li ho diria,
 Que sigui sord a tot maldir,
 Car molts de cops cerce a sofrir
 Qui de grat no sofriria.

c) Introducció a les Trobairitz i el seu moment:

c.1) Introducció a la vida d'aquestes poetes: (30 minuts)

S'anomenen així a les dones que troben o sigui que creen composicions poètiques per ser cantades en la zona d'Occitània durant els segles XII i XIII, de vuit d'elles ja es parla en la seva època i són força conegudes, però no es fa mai un estudi sobre les Trobairitz fins el 1888 per part d'un lingüista alemany, i ja al segle XX un llibre-estudi de Magda Bogin que és ja més complet i rigorós. (preparació en base al llibre de Magda Bogin).

Caldria aquí explicar la vida de les quinze autores occitanes de les quals ens han restat poemes, destacant especialment a la Comtessa de Dia, Maria de Ventadorn, Castelloza, Azalais de Porcairagues, Tibors i Almucs de Castelnuou.

c.2) Pràctica de la mètrica sobre el poema "Tinc un defici, ai inclement" de la Comtessa de Dia. Primer amb l'ajuda del professor i després posant-lo en comú entre tota la classe. (30 minuts).

d) Activitats de recerca amb les TIC:

d.1) Farem servir els nous ordinadors portatils per intentar aconseguir informació per parelles sobre els conceptes ja explicats de poesia (rima, mètrica, ...) però sobre tot cercarem informació a la xarxa sobre les Trobairitz primer i després sobre Trobadors i una vegada aconseguida la informació, caldrà que les parelles d'alumnes creïn un text on expressin la comparativa entre els dos conceptes a la xarxa. Caldrà que ho passin a escrit. (40 minuts). (si no tenim ordinadors portatils, aquesta activitat es faria des de l'aula d'informàtica)

d.2) Els alumnes per parelles exposaran les seves conclusions sobre la informació extreta i sobre la comparativa. Segons les errades dels alumnes es reforçarà de nou amb una explicació més clara els conceptes no assolits o malentesos. (20 minuts)

d.3) Preguntes orals al·leatòries als alumnes per veure si han entès els conceptes bàsics de la poesia.

e) Llegint poesia:

e.1) Lectura en veu alta per part del professor d'un dels poemes de les trobairitz, caldrà explicar el concepte de pausa en poesia i sobretot valorar la rima, les elisions i sinalefes. (15 minuts)

e.2) Repartiment entre l'alumnat de tots els poemes o fragments de poemes de les trobairitz de manera que facin primer la seva anàlisi mètrica, la rima i sobretot preparin la seva lectura expressiva en públic. Segurament caldrà que alguns alumnes repeteixin el mateix poema. Caldrà deixar-los clar que hauran de fer una petita introducció abans de la declamació en públic del poema. (si hi hagués algú que presentés grans problemes per fer l'activitat davant de públic s'ha d'intentar que al menys faci la feina de memorització i opcionalment faria el recitat o exposició en privat al docent, caldria també fer adaptacions amb alumnes amb necessitats educatives) (45 minuts)

f) Exposicions públiques i altres:

f.1)Avaluació individual de la feina feta per cada alumne/a i preparació de la lectura pública , possibilitat de fer **una memorització** en la declamació del poema , fet que presentarà una millora de la nota a l'avaluació. (60 minuts)

g) Poetes catalanes modernes i pensament feminista :

g.1) Presentació de la divisa de M.Mercè marçal i valoració del que significa ara i abans. (15 minuts)

A l'atzar agraeixo tres dons
haver nascut dona
de classe baixa
i de nació oprimida
i el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel.

g.2) Lectura del seu poema "BRIDA" del recull "Foc de pales" dintre de l'antologia de poemes obligatòria a batxillerat. Anàlisi i comentari del poema. (45 minuts)

A la fira de Folls
jo hi aniria.
Vindria qui sap d'on
-i ningú no ho sabria-
amb els llavis oscats
de molta vida,

tragner de cançons
en cavall sense brida.

Quin esquer se m'arrapa
a la geniva?
Amor, estel amarg
a la deriva,
em fa senyals: jo vaig
per l'altra riba,

tragner de cançons
en cavall sense brida.

Cadenes són presons
i jo en fugia
pel call dels bandolers
a trenc de dia.
A la fira de Folls
jo hi aniria.

tragner de cançons
en cavall sense brida.

g.3) Elaboració del comentari d'un poema a triar d'un llistat de M. Mercè Marçal, aquesta feina es pot fer de manera individual o per parelles. Optativament es valorarà el grau de dificultat del poema i la seva recitació i exposició de la feina en classe. (60 minuts)

h) Altres poetes catalanes :

h.1) Presentació de poemes de poetesses catalanes del segle XX (Clemetina Arderiu, Rosa Leveroni, Olga Xirinacs, ...) repartiment dels poemes per a que l'alumnat torni a fer el seu comentari per escrit de manera individual o per parelles i la preparació de la seva lectura pública(memorització opcional). Activitat d'avaluació formativa i sumativa. (60 minuts)

i) Avaluació final :

i.1) Avaluació individual mitjaçant un examen per escrit on els alumnes hauran de fer el comentari complet d'un poema d'una trobairitz i i un altre poema d'una autora catalana moderna , a més hi haurà preguntes sobre els conceptes apresos en la unitat, d'aquells que van sortir en l'avaluació inicial i també altres. Caldrà contestar també preguntes sobre reflexions fetes sobre la història de la Literatura des del punt de vista masculí i femení, i que l'alumnat extreguin conclusions. (60 minuts)